

Column Marjoleine de Vos

Geen mens meer

En van de moeilijkste vragen die er is, is wat een mens tot mens maakt. Soms denk je: het is beter die vraag niet te stellen. Je krijgt definities die nooit helemaal de lading dekken, hoewel je meest-al best weet wat een mens is.

Vorige week stond in deze krant een stuk van twee artsen en een psychiater, naar aanleiding van het geval van een demente vrouw die toch euthanasie had gekregen. Het drietal vond dit angstaanjagend en onwenselijk en eindigde het stuk met de waarschuwing dat we niet moeten besluiten dementen „biologisch één verdieping te laten zakken” en hen te beschouwen als „ex-mensen, die nu huisdier zijn geworden”.

In deze kwestie ging het onder meer over de mogelijkheid vast te stellen of iemand die dement is, lijdt. Voor veel dementerenden is dit geen vraag meer. Ze bestaan. Dit wordt in de moderne levensbeschouwing gezien als een zeer gewenste toestand – alleen maar bestaan en niet denken – maar het is wat anders als iemand geen andere mogelijkheid heeft. Even niet denken, even alleen maar er zijn, dat willen we. Nooit meer ergens weet van hebben, dat willen we heel best niet.

Sterker nog – voor menigeen, ook voor de vrouw die de omstrede euthanasie heeft gekregen, is dit vooruitzicht een reden om niet meer te willen bestaan. Haar schrikbeeld is dat van velen: je naasten niet meer herkennen, niet meer kunnen wat je kon, niet meer weten wat je wist, niet meer jezelf zijn, kortom. Bij „jezelf” horen allerlei gevoelens en vermogens die je dan niet meer zult hebben.

Mensen zijn wel bang voor het verliezen van gevoelens – liefde, angst, pijn, plezier, maar als je genaatig genoeg, rouw ook. Je wilt je verdriet om het verlies niet kwijt. Het is de laatste vorm van trouw aan wie je hebt liefgehad.

We weten dat het ook goed is als de liefde verdwenen is, de rouw gesletten. Dan ben je blij als je in vrede, en misschien zelfs wel met dankbaarheid of plezier, terug kunt denken aan de gestorvene. Al is er hoe dan ook iets weg – dat deel van jezelf dat speciaal tot uitdrukking kwam bij die ene persoon. Je bent immers met iedereen net een beetje anders.

Het is niet alleen de persoon die je mist, maar ook, als het een intieme omgang betrof, de manier waarop je met diegene samen was. Dat sterft mee.

Dingen niet meer kunnen en niet meer weten, is meer dan niet meer verlied of in de rouw zijn, maar stukken van onszelf kwijtraaken – die ervaring kennen we wel. We verbinden hieraan alleen niet de gevolgtrekking dat we dan minder of geen mens meer zijn.

De Koninklijke Nederlandsche Maatschappij tot bevordering der Geneeskunst schrijft in haar richtlijn voor het handelen van artsen bij dementie dat de maatschappelijke overtuiging lijkt te zijn dat dementie „per definitie een slechte kwaliteit van leven betekent en

Jijzelf wilt niet degene worden die met een boterham knoeit

leidt tot onwaardig sterven”.

Dit lijkt voor veel dementen zelf dus niet zo te zijn. De buitenstaanders zijn vaak degenen die dementie zo onverdraaglijk vinden, inclusief de buitenstaander die je zelf bent zolang je niet dement bent. Je wilt niet dat jijzelf verdert in iemand die met een boterham knoeit, geen gesprek meer kan begrijpen, niet weet waar hij of zij is en met lege ogen rond schuifelt – dan liever dood.

Over een ander zeggen we dat niet zo gauw, tenzij die duidelijk lijdt onder zijn of haar toestand. Het is niet voor niets dat uitzichtloos en ondraaglijk lijden zo’n belangrijk criterium is in de euthanasiewetgeving. Als de betrokkene vrede met de situatie heeft, of er geen weet van heeft, ga je die dan beschouwen als een ‘ex-mens’? Zo gevraagd niet, natuurlijk, maar als je almaar denkt: dit had hij of zij nooit gewild, dit zou hij of zij verschrikkelijk hebben gevonden, dan wordt het anders.

Het is niet altijd zo gemakkelijk om vast te stellen of je zelf lijdt, of dat degene lijdt die je daar zo ver en afwezig ziet zitten. Waaraan lijd je zelf – aan het gebrek aan contact, aan de ontakeling van je beeld van iemand, aan geprojecteerd lijden?

Een van de doelstellingen van de Islamitische Studentenvereniging Amsterdam (ISA) is de bevordering van de participatie van moslimstudenten aan het academisch onderwijs. Dat onderwijs aan de Vrije Universiteit van Amsterdam is gebaseerd op academische waarden, maar de VU heeft verzuimd zich onafhankelijk, academisch op te stellen en is gezwicht voor politieke druk. Het is voor ons geen nieuws dat sommige media de bronnen niet verifiëren,

„Maar ik weet dat hij mijn vader is”, zegt de man terug.

Hij buitenstaanders hebben onze geestelijke vermogens nog. We kunnen ons blindstaren op wat iemand was en nu niet meer is. We kunnen ook proberen te aanvaarden dat dit het leven is, met aftakeling aan het eind. Dit is niet fijn, maar het is geen reden tot woede of verzet. Zorgzaamheid is wellicht geschikter.

Correcties en aanvullingen

Rob’t Hart

De foto bij het artikel *Designprij Rotterdam gaat naar maquette die leegstand in Nederland verbeeldt* (13 februari, pagina 3) is niet gemaakt door bureau Rietveld Landscape, maar door Rob’t Hart.

Opinie@nrc.nl

Opinieartikelen zijn welkom, liefst aanknopend bij actuele gebeurtenissen. Lengte maximaal 900 woorden. Reacties ontvangen wij liever als ingezonden brief (van maximaal 250 woorden). Vermeld naam, adres en, indien van toepassing, titels en functies. Beide naar opinie@nrc.nl

Illustratie Emad Hajjaj

In tegenstelling tot wat diverse media melden, is het symposium met de Britse sjeik dr. Haitham al-Haddad niet afgelast. Wel heeft de Vrije Universiteit Amsterdam (VU) haar eerdere toezegging ingetrokken om een zaal beschikbaar te stellen.

Een van de doelstellingen van de Islamitische Studentenvereniging Amsterdam (ISA) is de bevordering van de participatie van moslimstudenten aan het academisch onderwijs. Dat onderwijs aan de Vrije Universiteit van Amsterdam is gebaseerd op academische waarden, maar de VU heeft verzuimd zich onafhankelijk, academisch op te stellen en is gezwicht voor politieke druk. Het is voor ons geen nieuws dat sommige media de bronnen niet verifiëren,

„Maar ik weet dat hij mijn vader is”, zegt de man terug. Hij buitenstaanders hebben onze geestelijke vermogens nog. We kunnen ons blindstaren op wat iemand was en nu niet meer is. We kunnen ook proberen te aanvaarden dat dit het leven is, met aftakeling aan het eind. Dit is niet fijn, maar het is geen reden tot woede of verzet. Zorgzaamheid is wellicht geschikter.

Euthanasie demente vrouw

Een toetsingscommissie kijkt naar de wet. De euthanasie van een demente vrouw heette terecht ‘zorgvuldig’, stellen Guy Widderhoven en Ron Berghmans.

Onlangs is in Nederland het eerste geval van euthanasie bij een patiënt met gevorderde dementie gemeld. De toetsingscommissie heeft de melding als zorgvuldig beoordeeld. Dit heeft veel stof doen opwaaien. Een reconstructie in NRC Handelsblad (4 februari) liet zien dat de patiënt haar wens niet meer kon herhalen. Critici menen dat de toetsingscommissie niet tot deze conclusie had kunnen komen.

Euthanasie is in Nederland strafbaar. Artsen die zich aan de wettelijk vastgelegde zorgvuldigheidseisen hebben gehouden, worden van straf uitgezonderd. Zo moet de arts ervan overtuigd zijn dat sprake is van een duur-

zaam en weloverwogen verzoek. Hij moet meermalen met de patiënt gesproken hebben dat deze in bepaalde omstandigheden niet verder wil leven. De patiënt moet inzicht hebben in wat die omstandigheden betekenen. Denk aan mensen die zegenen later nooit in een rolstoel te willen eindigen, maar die zich, als het zover is, aanpassen en blij zijn nog te leven.

Bij dementie ligt dat anders. Voor velen is dementie een schrikbeeld waarvan de ernst niet afneemt wanneer men het daadwerkelijk meemaakt, maar juist erger wordt. Daarom is euthanasie bij vroege dementie, waarvan inmiddels meerdere gevallen per jaar zijn, acceptabel.

Het verzoek kan vervangen worden door een eerdere wilsverklaring als de patiënt zo achteruit is gegaan dat deze het verzoek niet meer kan herhalen. De toetsingscommissies hebben gevallen van patiënten in semiconscieuze toestand met een wilsverklaring, die zich niet meer kon uittegenwoordigen, maar die zich, als het zover is, aanpassen en blij zijn nog te leven.

Haitham al-Haddad is een fre-

quent spreker op universiteiten in het Verenigd Koninkrijk. Hij heeft onder meer een PhD in islamitisch recht aan de Universiteit van Londen en hij heeft kennis van de westerse samenleving. Wij achten hem daarom een geschikte spreker voor dit symposium.

Wij zijn van het begin af aan duidelijk geweest tegenover de VU en hebben de universiteit tijdens de voorbereidingen in kennis gesteld van de vorm en inhoud van het symposium. Ook zijn wij tegemoetgekomen aan suggesties van de leiding van de VU aan ons, bijvoorbeeld door een tweede spreker uit te nodigen. Dit zou ten goede komen aan het academische gehalte.

Juridische toetsing is geen journalistiek onderzoek

latere stadia uit. Soms verdwijnt de wens: de patiënt verwijst er niet meer naar en lijkt niet zichtbaar meer te lijden onder het vooruitzicht van verdere aftakeling. Het is echter ook denkbaar dat de patiënt te kennen blijft geven dat dementie verschrikkelijk is. Bij de vrouw in kwestie is sprake van continuïteit. Ze geeft

Universiteit schond de academische vrijheid

Het bevremdt ons dat de Vrije Universiteit een maatschappelijk debat in het geval van ophef afgelast. Geen academische vrijheid vinden Hamza Akkar en Latifa Tawfik.

Toen de ophef over de komst van Haitham al-Haddad ontstond, hebben wij contact gezocht met de collegevoorzitter van de VU om er met hem te spreken. Op deze uitnodiging is hij niet ingegaan.

Op dezelfde dag hebben wij ’s ochtends nog om de tafel gezeten met de afdeling communicatie en beveiliging van de VU, om in samenspraak te regelen dat de bijeenkomst orde-lijk zou verlopen. Het college van bestuur van de VU was op dat moment nog van mening dat het debat doorgang moest vinden, omdat er aan de voorwaarden was voldaan en de mogelijkheid tot dialoog aanwezig was.

Tot onze grote verbazing moesten wij enkele uren later, via de pers, vernemen dat er binnen een paar uur geen gesprek meer mogelijk was. Helaas is met ons niet overlegd en zijn wij vooraf niet in kennis gesteld van de beslissing tot afgelasting.

De VU is kennelijk van mening dat een academisch debat onmogelijk moet worden gemaakt in geval van maatschappelijke of politieke ophef. Ophef lijkt ons juist een graadmeter voor maatschappelijke relevantie. Dit zou re- te meer moeten zijn voor de VU om zich in te zetten om dit debat mogelijk te maken.

Wij verwachten dat een academische instelling steun geeft aan het bieden van een podium voor een open debat over maatschappelijk relevante kwesties in een academische

setting. Wij zijn geschokt dat academische en rechtstatelijke waarden door politieke druk in het geding zijn gekomen in dit verrechtste klimaat. Tevens vinden wij het teleurstellend dat onze transparantie, welwillendheid en inzet voor de academische ontwikkeling wordt beïnvloed door deze gebrekkige houding van de VU.

Wij hebben ons ook verbaasd over de politieke ophef. Een Kamermeerderheid schaarde zich achter de zeer ingrijpende maatregel van het vooraf censureren van een spreker, op basis van beweringen die worden gedaan in de media zonder dat ze worden gestaafd. Het initiatiefnemende Kamerlid Joël Voordewind (CU) heeft eerdere bij het actualiteitenprogramma *Pauw & Witteman* te kennen gegeven dat hij tot deze ingrijpende conclusie is gekomen op basis van „gegoogel”. Geen enkel Kamerlid van deze Kamermeerderheid heeft zelf navraag gedaan.

Van zorgvuldigheid is geen sprake. Dit is een kwalijke zaak, omdat de vrijheid van meningsuiting in het geding is en omdat het gaat om volksvertegenwoordigers. Zij zouden de hoeders moeten zijn van de kernwaarden van de democratische rechtsstaat Nederland. Hoe intelligent zijn politieke partijen die denken de uitwisseling van standpunten te kunnen tegenhouden bij de grens, terwijl digitale media in een geglobaliseerde samenleving alles en iedereen aan elkaar verbinden?

Deze partijen tonen met hun bereidheid tot censuur dat zij weinig vertrouwen hebben in het Nederlandse onderwijssysteem. Dit is een systeem dat erop is gestoeld kritische, onafhankelijke geesten voort te brengen die op basis van een eigen waarneming en eigen afweging komen tot een standpunt dat in alle vrijheid mag worden beleefd binnen de grenzen van de democratische rechtsstaat. De partijen tonen ook gebrek aan vertrouwen in de werking van de kernwaarden die de grondslag vormen van de Nederlandse rechtsstaat. Dit heeft effect op Nederlandse burgers in het algemeen en op Nederlandse moslims in het bijzonder.

Wij, als islamitische toekomstige academici, zullen te allen tijde oproepen tot een kritische houding met een autonoom denkproces zonder aanzien des persoons, of het nu de politieke, de pers of de VU betreft. Wij zullen niet zwichten voor de politieke druk en wij werken niet mee aan censuur. Wij zoeken de samenwerking met degenen in de samenleving die met ons niet zwichten voor politieke druk in dit politieke klimaat. Wij zullen de academische waarden wél praktiseren, door sjeik dr. Haitham al-Haddad alsnog bij De Balie uit te nodigen op ons symposium en met hem in gesprek te treden in onze stad, Amsterdam.

Hamza Akkar en Latifa Tawfik schreven dit stuk namens het bestuur van de Islamitische Studentenvereniging Amsterdam, waarvan zij woordvoerders zijn.

De reizende commentator Maarten Huygen

Huur een professor

Verbazend hoeveel mensen de obstakelrace nog willen trotseren om wetenschap te worden – cum laude halen om in aanmerking te komen, tijdschriftelijke onderzochtbaantjes, profschrijf en dan weer op straat om een nieuwe baan te zoeken.

Al die moeite, terwijl het kabinet niets ziet in wetenschap. Ontwikkelde landen – Duitsland, de VS, Zweden Finland – grijpen de recessie aan om de onderzoeksbudgetten te verhogen. Hier speelt de overheid balletje-balletje met onderzoeksfondsen. Uiteindelijk blijft er voor ieder minder over.

De Faculteit Sociale Wetenschappen van de Universiteit Leiden wijdde een forum aan *commercial science*, onderzoeksoverdrachten van de overheid en bedrijven. Eerlijk debat tussen Nederlandse en buitenlandse wetenschappers en studenten, in soepel Engels. Wel drie van de vier forumleden maakten zich zorgen over de onafhankelijkheid van de wetenschap.

Naomi Ellemers, hoogleraar sociale psychologie van de organisatie, vond dat commercieel onderzoek dreigt te worden verward met toegepast onderzoek. Zij werkte aan een langdurig onderzoeksproject over de sociale acceptatie van het onder de grond opbergen van CO₂. Zij zei dat ze de winst op dit soort projecten „twijfelachtig” vindt. Misschien had ze in die tijd andere dingen kunnen onderzoeken. Het kost veel moeite om met alle partijen rekening te houden.

Haar sepsis is opmerkelijk, omdat dit project redelijk is verlopen. Omdat er veel partijen bij waren betrokken – overheid, milieubeweging, bedrijven – kon de druk om de resultaten te wijzigen of niet te publiceren worden weerstaan. Er waren altijd wel partijen die belang hadden bij publicatie van de volle waarheid.

Cultureel antropoloog Henk Tromp, die met André Köbben een boek schreef over druk van opdrachtgevers aan wetenschappers, noemde een onderzoeksuitkomst over de derdegereïtatieconceptie. Die zou minder goed zijn dan de tweede, maar dat mocht niet worden gepubliceerd. Dat is

Brieven

Ook leraressen zetten hun erotisch kapitaal in

Van biopsycholoog Martine Delfos heb ik geleerd dat je je op je werk moet beperken tot werk. Je moet je collega’s niet uitdagen met andere kwaliteiten.

Geregeld weiger ik een leerlinge de toegang tot de klas, als haar uitspraken van dien aard is dat de kans groot is dat bijvoorbeeld de ‘borstenblik’ in mijn aardrijkskundes meer aandacht krijgt dan de Karawankenblik (Karintische, Oostenrijk). Als je er wat van zegt, moet je oppassen dat je niet wordt uitgemaakt voor „vieze gluurder”.

Joyce Roodnat stelde dat menig vrouw haar kwaliteiten welbewust in de strijd werpt (Opinie & Debat, 11 februari). Toen vrouwelijke collega’s hierop werden gewezen, vonden de meesten dat ze zich van geen kwaad bewust zijn. Menig leerlinge verwijst terecht naar leraressen als ze wordt aangesproken op haar kledij. Het valt niet mee om een identificatiefiguur te zijn op school.

D.H.R. M. SINKE
Moerkapelle

Lesbisch stel geweigerd

In NRC Handelsblad van 11 februari stond een artikel over het rouwen van zaadcellen en eicellen bij fertiliteitskliniek Geertgen in Noord-Brabant. Niet vermeld is dat dit in de wijde omtrek de enige

toch gebeurd. De desbetreffende hoogleraar vond zijn eigen reputatie en onafhankelijkheid duurder dan het geld dat de farmaceutische firma bood. Je moet sterk staan, want als de opdrachtgever opstaat, moeten er medewerkers worden ontslagen. Dit soort conflicten wordt meestal verzwegen.

Alleen panellid Cornelis van Borchove, hoogleraar wetenschapsbeleid en voormalig topambtenaar bij het ministerie van Onderwijs (dat dit soort dingen bedenkt), was enthousiast over contractonderzoek. Hij wies naar zijn twee groteschoenen, een academische gaatsjesschoen en een gewone schoen. „Die horen bij elkaar”, zei hij.

Commercieel onderzoek inspireert, er komen praktische voorstellen vandaan. Het laat zien hoe iets in de praktijk werkt. „De eerste geldstroom is geen gratis geld. Het is belastinggeld”, zei hij. „De samenleving moet er ook iets aan hebben.” In het negentiende-eeuwse Duitsland waren industrie en universiteit ook niet gescheiden. Hij wil wel een uitzondering maken voor fundamentele natuurwetenschappen „met een langere incubatietijd”.

Vooraf bij de politiek bestaat de neiging tot Stapelen. *Evidence based policy* is een misleidende term. Politieke stellingen zijn niet wetenschappelijk, maar moeten kiezers overtuigen. Volgens een recente publicatie van het Rathenau Instituut kan een wetenschapper nooit zomaar „de waarheid” leveren aan „de macht”. Maar het is wel prettig om een boterrijke te halen bij de wetenschap die, zo blijkt uit onderzoek, het meeste vertrouwen geniet bij de mensen. We wil winnen, huurt een professor.

Commercieel onderzoek inspireert, er komen praktische voorstellen vandaan. Het laat zien hoe iets in de praktijk werkt. „De eerste geldstroom is geen gratis geld. Het is belastinggeld”, zei hij. „De samenleving moet er ook iets aan hebben.” In het negentiende-eeuwse Duitsland waren industrie en universiteit ook niet gescheiden. Hij wil wel een uitzondering maken voor fundamentele natuurwetenschappen „met een langere incubatietijd”.

Vooraf bij de politiek bestaat de neiging tot Stapelen. *Evidence based policy* is een misleidende term. Politieke stellingen zijn niet wetenschappelijk, maar moeten kiezers overtuigen. Volgens een recente publicatie van het Rathenau Instituut kan een wetenschapper nooit zomaar „de waarheid” leveren aan „de macht”. Maar het is wel prettig om een boterrijke te halen bij de wetenschap die, zo blijkt uit onderzoek, het meeste vertrouwen geniet bij de mensen. We wil winnen, huurt een professor.

Commercieel onderzoek inspireert, er komen praktische voorstellen vandaan. Het laat zien hoe iets in de praktijk werkt. „De eerste geldstroom is geen gratis geld. Het is belastinggeld”, zei hij. „De samenleving moet er ook iets aan hebben.” In het negentiende-eeuwse Duitsland waren industrie en universiteit ook niet gescheiden. Hij wil wel een uitzondering maken voor fundamentele natuurwetenschappen „met een langere incubatietijd”.

Brieven

Ook leraressen zetten hun erotisch kapitaal in

Van biopsycholoog Martine Delfos heb ik geleerd dat je je op je werk moet beperken tot werk. Je moet je collega’s niet uitdagen met andere kwaliteiten.

Geregeld weiger ik een leerlinge de toegang tot de klas, als haar uitspraken van dien aard is dat de kans groot is dat bijvoorbeeld de ‘borstenblik’ in mijn aardrijkskundes meer aandacht krijgt dan de Karawankenblik (Karintische, Oostenrijk). Als je er wat van zegt, moet je oppassen dat je niet wordt uitgemaakt voor „vieze gluurder”.

Joyce Roodnat stelde dat menig vrouw haar kwaliteiten welbewust in de strijd werpt (Opinie & Debat, 11 februari). Toen vrouwelijke collega’s hierop werden gewezen, vonden de meesten dat ze zich van geen kwaad bewust zijn. Menig leerlinge verwijst terecht naar leraressen als ze wordt aangesproken op haar kledij. Het valt niet mee om een identificatiefiguur te zijn op school.

D.H.R. M. SINKE
Moerkapelle

Lesbisch stel geweigerd

In NRC Handelsblad van 11 februari stond een artikel over het rouwen van zaadcellen en eicellen bij fertiliteitskliniek Geertgen in Noord-Brabant. Niet vermeld is dat dit in de wijde omtrek de enige